

Takamaan päiväkodin suunnitelma lasten
suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja
häirinnältä

Hyvinvointi ja turvallisuus Ylöjärven varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Tavoitteena, että lapset oppivat työskentelemään yhdessä ja he saavat tilaisuuden harjoitella neuvottelemista, sovittelemista ja ristiriitojen ratkaisemista sekä asioiden kriittistä tarkastelua.

Yhteisöjen rakenteiden ja käytäntöjen tulee edistää hyvinvointia ja turvallisuutta

Perusopetuslaki ja perusopetuksen valtakunnallinen opetussuunnitelma edellyttävät, että kiusaamisen ehkäisemiseksi ja kiusaamistilanteisiin puuttumiseksi laaditaan yksikkökohtainen suunnitelma.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja varhaiskasvatuslaki edellyttävät, että kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti.

Esi- ja perusopetus

Arvoperusta Opetussuunnitelmien perusteissa lähtökohtana on lapsen ja nuoren edun ensisijaisuus, elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus sekä ihmisarvon loukkaamattomuus. Jokainen lapsi ja nuori on ainutlaatuinen ja arvokas sellaisena kuin hän on. Opetuksen ja kasvatuksen tulee tukea lasta ja nuorta kasvamaan ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Sivistykseen kuuluu taito käsitellä ristiriitoja eettisesti, myötätuntoisesti ja rohkeasti. Arvoperusta tulee näkyä eri yksiköiden toimintakulttuurissa.

Muutokset, jotka tulivat 1.8.22 voimaan, ovat lyhyesti (Opetushallitus)

- Lapsen edun ensisijaisuus. Lapsen edun ensisijaisuus on jatkossa huomioitava esiopetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä.
- Lasten ohjaaminen yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata, syrjitä tai aiheuteta vaaraa. Lisätty myös tarkennus aikuisen läsnäolosta ja ohjauksesta turvallisuuden varmistamiseksi.
- Opettajan, päiväkodin johtajan ja rehtorin ilmoitusvelvollisuus. Heillä on jatkossa velvollisuus ilmoittaa huoltajalle tai muulle edustajalle epäilystä kiusaamisesta, häirinnästä, syrjinnästä ja väkivallasta esiopetuksessa tai matkalla esiopetukseen. Ilmoitusvelvollisuus koskee kohteena ollutta ja epäiltyä lasta.

Hyvinvointi ja turvallisuus Ylöjärven varhaiskasvatuksessa

Mitä kiusaamisella tarkoitetaan

Kiusaaminen on negatiivista käyttäytymistä ja sitä esiintyy kaikkialla, missä lapset elävät ja toimivat ryhmissä. Salmivalli (2003) määrittelee kiusaamisen seuraavasti:

"Kiusaaminen on aggressiivista käytöstä, joka vahingoittaa jotakuta fyysisesti tai psyykkisesti ja joka on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön."

Kiusaaminen voi olla suoraa ja fyysistä (esim. lyömistä, tönimistä, irvistelemistä, tavaroiden rikkomista) tai epäsuoraa (esim. huomiotta jättämistä, poissulkemista, pahan puhumista, matkimista, elehtimistä). Pienten lasten kanssa toimittaessa on tärkeää pohtia, milloin kielteinen toiminta on tahallista tai tarkoituksellista ja tiedostavatko lapset, että heidän toimintansa voi olla toisia vahingoittavaa tai loukkaavaa. (Kirves ym. 2011, 4, 59, 63.) Tärkeää on myös huomioida, että kiusaamista voi tapahtua paitsi lasten, myös aikuisten toimesta.

Lapsen etu on aina ensisijainen. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi ja ymmärretyksi omana ainutlaatuisena itsenään. Lasta tulee puolustaa ja auttaa ristiriitatilanteissa.

"Lapsen edun tarkoitus on varmistaa lapsen oikeuksien toteutuminen ja lapsen kokonaisvaltainen kehitys. Lapsella on oikeus siihen, että hänen etunsa arvioidaan. Tämä koskee niin tilanteita, jossa tehdään yhtä lasta tai lapsiryhmää kuin yleisesti lapsia koskevia päätöksiä." (Livonen, 2016).

Lapsia ohjataan ottamaan vastuuta me-hengestä ja koko ryhmän hyvinvoinnista. Lasten kanssa keskustellaan ja sovitaan yhdessä ryhmän toimintatavoista ja tavoitteista sekä myös säännöistä. Lapsia autetaan ja ohjataan kaverisuhteissa, vuorovaikutuksessa ja ryhmäytymisessä.

Huoltajille kerrotaan kiusaamistilanteista avoimesti ja "tuoreeltaan". Huoltajille kerrotaan tapahtumien kulku, ml. tilanteen selvittely päiväkodissa.

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän käsitteiden käsittely henkilöstön, esioppilaiden ja varhaiskasvatuksen lasten kanssa

Henkilöstö käy säännöllisesti arvokeskusteluja, joissa käsitellään mm. väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän käsitteitä. Lisäksi aiheesta käydään keskustelua tiimi- ja pedapalaverissa aina, kun kiusaamistilanteita ilmenee.

Lasten kanssa keskustellaan arjen tilanteissa ja ohjatun toiminnan yhteydessä. Kaikki kiusaamistilanteet käsitellään aina välittömästi. Ryhmän ja päiväkodin yhteiset säännöt laaditaan yhdessä lasten kanssa. Keskustelua ja käsitteiden avaamista toteutetaan arjessa asioihin tarttumalla. Ryhmissä harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä arjen kohtaamistilanteissa, että ohjatuissa pienryhmissä esim. draaman keinoin.

Erityisen tärkeää on, että puretaan lasten väliset tilanteet ja kokemukset kiusaamisesta ja lapsen kokemusta kiusatuksi tulemisesta ei vähätellä tai sivuuteta.

Yleistä kiusaamisen ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta

Kiusaamisen ehkäisy tulisi nähdä osana arjen laadukasta pedagogiikkaa. Kiusaaminen ehkäisy perustuu henkilöstön omien asenteiden tarkistamiseen, omaan suhtautumiseen jokaiseen lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön.

Kiusaamista ehkäiseviä toimenpiteitä, toimintaohjeet kiusaamistilanteiden puuttumiseen, tukitoimet ja toimenpiteet teon tekijän, että sen kohteena olevan osalta.

Pienten lasten parissa toimittaessa kiusaamisen ehkäisy on hyvin merkityksellistä. Pienet lapset vasta harjoittelevat itsehillintää sekä moraalien, empatian ja aggression hallinnan taitoja. Itsehillinnän ym. mainittujen taitojen harjoittelu vie aikaa ja edellyttää aikuisen sitkeää ohjausta. Päiväkodissa voidaan hyvällä ohjauksella estää ja ehkäistä kiusaamista. (Repo 2013, 13.)

Päiväkodissa toteutetaan tietoista, tavoitteellista ja johdonmukaista kiusaamisen vastaista työtä. Kiusaamisen ehkäisyn tavoitteena on lasten hyvinvointi yksilöinä ja ryhmänä. Kiusaamisen vastainen työ edellyttää pedagogisesti laadukkaan varhaiskasvatustoiminnan toteuttamista sekä koulutettua ja osaavaa henkilökuntaa.

Kiusaamisen ehkäisyssä olennaista on, että aikuinen on lähellä lasta kaikessa siinä, mitä tapahtuu päiväkodin normaalissa arjessa. Lapsi tarvitsee aikuisen tukea ja ohjausta harjoitellessaan tärkeitä "ihmistaitoja": miten toimia ryhmässä, sietää pettymyksiä ja kyetä myös joustamaan.

Päiväkodissa me panostamme laadukkaaseen pedagogiikkaan. Olemassa olevat resurssit suunnataan tarkoituksenmukaisesti: lapsi on suunnittelun ja toiminnan toteuttamisen keskiössä. Toimintaa "täsmäsuunnitellaan" ja toteutetaan jokaiselle ryhmälle lähtien niistä tarpeista, joita juuri kyseisellä ryhmällä ja sen yksittäisillä jäsenillä kulloinkin on. Pedagogiikan vahvistamiseksi tehdään suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä.

Merkittävin kiusaamisen ehkäisemisen keino on hyvä yleinen tuki. Lapsia opetetaan toimimaan oikein ja aikuiset ovat kokoaikaisina malleina hyvästä tavasta toimia. Tilanteita ennakoidaan (esim. siirtymät, ei koko ryhmä yhtä aikaa) ja turhia odottelutilanteita vältetään tai järjestetään kestoiltaan kohtuullisiksi.

Jotta kiusaamistilanteisiin voidaan puuttua, pitää tilanteet ensin havaita. Aikuisten aktiivinen läsnäolo ja havainnointi sekä sisällä että ulkona on ensiarvoisen tärkeää. Lasten kanssa myös keskustellaan kiusaamisesta ja ystävyydestä ja lasta rohkaistaan kertomaan mahdollisesta kiusaamisesta. Ryhmissä voidaan myös toteuttaa lasten haastatteluja tai lapsille suunnattuja kyselyjä (esim. THL) kiusaamiseen liittyen.

Kiusaamistilanteisiin (kaikenlainen fyysinen, psyykinen ja verbaalinen toista loukkaava tai satuttava käyttäytyminen) puuttuminen on aina tehtävä välittömästi ja erityisen sensitiivisesti,

kaikkia osapuolia kuunnellen. Kiusaamistilanteisiin puututaan sen aikuisen toimesta, joka tilanteen havaitsee. Kiusaamistilanteiden jälkiselvittely toteutetaan lapsen omassa ryhmässä. Oman ryhmän aikuiset harkitsevat, onko tilanteen selvittelyyn otettava mukaan lasten huoltajia ja milloin huoltajia tiedotetaan tilanteesta.

Ennen kuin kiusaamisesta voi aiheutua seuraamuksia, on aikuisen tiedettävä mitä todella on tapahtunut eli on hyvin tärkeää varmistaa tapahtumien todellinen kulku ja tausta sekä se, ettei kyse ole esim. väärinkäsityksestä tai vahingosta. Mahdollisen seuraamuksen on aina oltava oikeudenmukainen, tasapuolinen ja yksilöllinen eli oikeassa suhteessa lapsen temperamenttiin. Siinä missä toiselle lapselle riittää aikuisen tyytymättömyyden ilmaus, toinen voi tarvita aikalisän. Oikeanlaisen toimintatavan löytäminen edellyttää sitä, että tilanteeseen puuttuva aikuinen tuntee lapsen hyvin. (Kirves ym. 2011, 19, 60). Kun päiväkodin aikuiset tuntevat lapset hyvin, he pystyvät ennakoimaan lasten toimintaa ja heillä on paremmat edellytykset arvioida tilanteita ja nähdä, mistä tilanteissa on oikeasti kysymys.

Käytämme kiusaamistilanteisiin puuttumisen sekä selvittelyn ja sovittelun apuna myös erilaisia tarkoitukseseen kehitettyjä menetelmiä apuna myös erilaisia tarkoitukseseen kehitettyjä menetelmiä, esim. Yhteispeli tai Miniverso.

Väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen:

Hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot (ihmistaidot) takaavat sen, että osaamme tulla toimeen toistemme kanssa, olla ja elää yhdessä, ottaa rakentavasti kontaktia, puhua ja kuunnella sekä ratkaista ristiriitatilanteita. Lasten tunnetaitokasvatuksen avulla harjoitellaan ja vahvistetaan lasten sosiaalisia - ja emotionaalisia taitoja. Tunnetaitokasvatus on läsnä kaikessa arjen toiminnassa: aikuiset kuuntelevat lapsia, havainnoivat heidän toimintaansa ja tarttuvat herkästi tilanteisiin, joissa lapset hyötyvät aikuisen ohjauksesta. Tunnetaitoja voidaan harjoitella myös ohjatussa pienryhmätoiminnassa erilaisia tarkoitukseseen suunniteltuja menetelmiä ja materiaaleja hyödyntäen.

Jokaisella lapsella on oikeus osallisuuteen. Aitoa osallisuutta lapsi voi kokea silloin, kun hän tuntee olonsa ja olemisensa ryhmässä turvalliseksi ja vapautuneeksi, kokee tulevaisuutensa nähtäväksi ja kuulluksi omana erityisenä itsenään. Lapsen tulee voida kokea olevansa ryhmän täysipainoinen ja ryhmälle merkityksellinen jäsen sekä pystyä ilmaisemaan oman mielipiteensä ja kyetä myös kuuntelemaan muita. Ohjaavan aikuisen tärkeänä tehtävänä on olla luomassa ja rakentamassa sellaista kasvun ja oppimisen ilmapiiriä, jossa on tilaa erilaisille persoonille. On tärkeää, että vilkkaammat lapset oppivat antamaan tilaa ja puheenvuoron myös hiljaisemmille. Hiljaisempienkin lasten tulee saada kokea, että he saavat rauhassa ja häiritsemättä oman äänensä kuuluviin. Lasten osallisuuteen panostetaan kaikessa toiminnassa.

Kaveritaitojen vahvistaminen parantaa lasten kykyä lähestyä toisia rakentavalla tavalla ja luoda ystävyyssuhteita. Kaveritaitojen harjoittelu on koko ajan tavoitteellisena mukana kaikessa toiminnassamme. Aikuiset myös ohjaavat ja tukevat ystävyyssuhteiden syntymistä ja vahvistumista omien havaintojensa perusteella. Toimintakauden alussa annetaan paljon aikaa ja mahdollisuuksia lasten keskinäiselle ystävystymiselle ja tutustumiselle sekä panostetaan ryhmän yhteishengen ja yhteisöllisyyden tunteen luomiseen. Ystävyyden teemaa pidetään yllä mm. kirjallisuuden, leikkien ja toiminnan keinoin. Lasten kanssa käydään alusta lähtien keskustelua kiusaamattomuuden ja väkivallattomuuden merkityksestä. Yhdessä ryhmän kanssa käsitellään yhteisiä asioita ja

selvitellään ristiriitoja, tehdään yhteisiä sopimuksia ja laaditaan yhteiset "pelisäännöt", joiden tarkoituksena on varmistaa kaikille turvallinen päiväkotipäivä ilman kiusaamista ja häirintää kenenkään taholta. Yhdessä keskustellaan myös kiusaamisen ja väkivallan seuraamuksista.

Strukturoitu arki luo turvaa ja antaa lapsille mahdollisuuden ennakoida päiväkotipäivän kulkua ja tapahtumia. Mahdollisuus ennakoimiseen ja tieto siitä, mitä on tulossa ja mitä itseltä odotetaan, vapauttaa lapsen voimavaroja oppimiseen ja ryhmässä toimimiseen. Tunne siitä, että osaa, pärjää ja hallitsee tilanteen mahdollistaa rauhallisen ja rakentavan suhtautumisen esim. vuorovaikutustilanteissa ja lisää myös jaksamista.

Pienryhmätoiminnan avulla pystymme tarjoamaan lapsille rauhallisemman ja hallittavamman ympäristön oppimiselle ja sosiaalisten taitojen harjoittelulle. Pienryhmissä aikuisella on myös paremmat mahdollisuudet olla läsnä, tehdä havaintoja lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta ja ohjata heitä.

Häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Lapsia ohjaavilta aikuisilta vaaditaan sensitiivisyyttä havainnoida lasten toimintaa sekä vastata heidän tarpeisiinsa välittömästi ja johdonmukaisesti. Aikuisen tekemiset ja tekemättä jättämiset, asenne, eleet, ilmeet ja olemus vaikuttavat hänen ympärilleen muodostuvaan ilmapiiriin (Repo 2013, 99). Päiväkodin työntekijät arvioivat omaa sensitiivisyyttään erilaisten itsearviointimenetelmien avulla sekä kehityskeskusteluissa esimiehensä kanssa. Tiimeissä myös arvioidaan ja kehitetään myös toimintaympäristön sensitiivisyyttä.

Lapsihavainnoinnin kautta lapsiin ja heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa tutustutaan ja paneudutaan. Aikuiset työskentelevät lähellä lasta ja tietoisesti rakentavat suhdettaan lapsiin. Lapset kohdataan yksilöinä ja ryhmänä. Lapsia kuunnellaan ja heidän ajatuksiinsa, ideoihinsa ja tarpeisiinsa vastataan herkästi. Toimintaympäristöä rakennetaan ja muokataan kulloisenkin ryhmän tarpeiden ja kasvatuksellisten tavoitteiden mukaisesti.

Välitön puuttuminen kaikkeen havaittuun negatiiviseen käyttäytymiseen on keskeistä. Aikuinen osoittaa lapsille, milloin heidän käyttäytymisensä ei ole hyväksyttävää puuttumalla tilanteeseen, ohjaamalla, keskustelemalla ja auttamalla lapsia selviytymään tilanteesta. Lasten kanssa laaditaan yhdessä säännöt, jotka myös perustellaan ja joiden tarkoitus selitetään lapsille. Sääntöihin palataan aika ajoin ja aina tarvittaessa.

Vahva itsetunto auttaa lasta tekemään itse valintoja ja ratkaisuja ja luottamaan omaan harkintakykyynsä. Itsetunnon vahvistaminen onkin ensisijaisen tärkeää häirinnän ja kiusaamisen ehkäisemisen näkökulmasta. Mistä isommasta lapsesta on kysymys, sitä isompi tarve hänellä on kokea olevansa samanlainen kuin muut. Hyvällä itsetunnolla varustettu lapsi ei ole niin riippuvainen siitä, mitä muut tekevät. Itsetunnon kehittymisen kannalta merkityksellisiä ovat lapsen kokemukset hänestä huolehtivista aikuisista. Nämä kokemukset määrittävät suurelta osin millaisia suhteita lapsi haluaa luoda muihin ihmisiin. Aikuisten onkin jatkuvasti ja tietoisesti tärkeä miettiä, millä tavalla he lapsia kohtaavat ja heidän kanssaan toimivat, jotta lapsen itsetunto voisi kehittyä terveellä tavalla. (Kirves ym. 2011, 37.)

Lapset kohdataan tasa-arvoisesti. Aikuisten ei tule omalla asenteellaan esim. vahvistaa tiettyjä sukupuolistereotyyppisiä käyttäytymismalleja. Lasten välisten konfliktitilanteiden selvittely on usein hankalaa, siinä tarvitaan tarkkaa silmää ja herkkää korvaa sekä ehdotonta puolueettomuutta. Tiimeissä ja työyhteisössä pidetään yllä avoimen keskustelun ilmapiiriä ja jatkuvan arvioinnin periaatetta. Työntekijöillä on lupa ja oikeus ohjata myös toinen toisiaan silloin, kun he havaitsevat epäkohtia, joita henkilö ei välttämättä itse toiminnassaan havaitse tai tunnista. Keskustelun ja palautteen tulee olla ystävällistä ja rakentavaa.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan, koulukuraattorin ja muiden tahojen kanssa

Esiopetus kuuluu perusopetuslain piiriin. Esiopetusvuoden aikana lasten käytettävissä on samat opiskeluhuollon palvelut kuin koulussakin. Oppilashuoltoryhmään kuuluvat esim. koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja ja psykologi.

Veo eli varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu päiväkodin pedagogisen toiminnan ja pedagogisen tuen suunnitteluun ja toteuttamiseen ja on osaltaan toteuttamassa myös kiusaamista ehkäisevää työtä.

Muut yhteistyötahot määrittävät aina ryhmän tai yksittäisen lapsen tilanteen ja tarpeen mukaan. Toteutamme moniammatillista yhteistyötä esim. neuvolan, koulun ja sosiaalitoimen sekä erilaisten kuntouttavien toimijoiden kanssa.

Yhteistyö huoltajien kanssa

Kiusaamisen ehkäisyssä perheiden ja vanhempien rooli on tärkeä. Kun kiusaaminen tapahtuu ryhmässä, tulee akuutit tilanteet luonnollisesti myös ratkaista ryhmässä. Mutta kiusaaminen on aina myös kodin asia (Salmivalli 2003). Kasvatuskumppanuus ja avoin yhteistyö ovat onnistuneen kiusaamisen ehkäisyn edellytykset, samoin huoltajien ja päiväkodin yhteiset arvot. Henkilökunta kuuntelee huoltajia ja selvittää yhdessä huoltajien kanssa, mitä lasten mahdollisen oireilun tai kertomuksen takana on. Huoltajien kanssa keskustellaan, heidät pidetään "tilanteen tasalla". (Kirves ym. 2011, 46).

Huoltajien kanssa tehdään jatkuvaa yhteistyötä ja heitä rohkaistaan ottamaan puheeksi myös kiusaamisasioita. Koska huoltaja ei ole näkemässä lastaan toimimassa vertaisryhmässä, voi hänelle olla vaikeaa ottaa vastaan kiusaamiseen liittyvä palaute. Huoltajille kerrotaan rehellisesti siitä, mitä on tapahtunut. On ensiarvoisen tärkeää, että kaikki lapselle merkitykselliset aikuiset toimivat johdonmukaisesti ja heillä on asiasta yhtenevä näkemys. Kodin rooli kiusaamisen ehkäisyssä on merkittävä, vaikka itse kiusaaminen tapahtuisikin ryhmässä. (Repo 2013, 207-208.)

Suunnitelmaan perehdytys ja tiedottaminen (henkilöstö, lapset, huoltajat).

Tämä suunnitelma on osa varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmaa. Suunnitelmat ovat varhaiskasvatustyötä vahvasti ohjaavia asiakirjoja, joita arvioidaan ja myös tarvittaessa päivitetään toimintakauden aikana, mutta vähintään aina toimintakauden alkaessa.

Lasten kanssa toimittaessa kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisemiseen liittyviä teemoja käsitellään tässä suunnitelmassa kuvatuilla tavoilla.

Suunnitelma on huoltajien nähtävillä ja kommentoitavissa jokaisessa päiväkotiryhmässämme.

Kiusaamisen 0-toleranssi

1. Varhaiskasvatuksessa panostetaan hyvään ilmapiiriin ja tuetaan lasten tunne- ja kaveritaitoja, ennaltaehkäistään kiusaamistilanteita.
2. Henkilöstö tunnistaa kiusaamisen eri muodot ja tilanteet. Niihin puututaan aktiivisesti.
3. Varhaiskasvatusyksiköissä käydään vuosittain läpi suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Menetelmiä ja toimintatapoja kehitetään.
4. Kiusaamistilanteisiin puututaan aina ja niistä tiedotetaan kaikkia asianosaisia.

